

TEOLOGIA MĘCZEŃSTWA W WYBRANYCH IKONACH ŚW. JOZAFATA

Karol Klauza

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie. Kult św. Jozafata Kuncewicza, patrona unii, wyróżnia chrześcijański obrządek greckokatolicki dzięki ikonografii i dzięki kultowi jego relikwii m.in. w Bazylice św. Piotra na Watykanie. Podstawą dla czci oddawanej świętemu jest akt jego męczeństwa z 1623 r. Ikonografia św. Jozafata Kuncewicza podejmuje wybrane wątki teologiczne podkreślające monastyczną formę naśladowania ofiary Chrystusa, nadzieję zbawienia jako daru ściśle związanego z tajemnicą męczeństwa i wreszcie umiłowanie Połocka, w którym pełnił posługę biskupią. Na kanwie tych teologicznych toposów można stworzyć słowną ikonę Świętego, zaprezentowaną w tekście artykułu.

Słowa kluczowe: obrządek greckokatolicki, hagiografia Kościołów Wschodnich, męczeństwo, Jozafat Kuncewicz

PRZESŁANKI METODOLOGICZNE

Teologiczny namysł nad męczeństwem owocował w historii kościelnej doktryny traktatami systematycznymi, homiliami, przechodził w obszar literatury, inspirując powstawanie żywotów świętych, a w zakresie sztuki sakralnej przybierał postać ikony i obrazów o tematyce religijnej. W niniejszym opracowaniu przedmiotem zainteresowania będą ikony św. Jozafata traktowane jako źródło dla teologii męczeństwa. Wiadomo bowiem, że obok słowa równolegle także ikona stanowi zapis dogmatu – świadomości doktrynalnej Kościoła wyrażającej z jego *lex orandi* (liturgii), a przechodzącej w *lex credendi* (teologii). W odniesieniu do ikon męczenników ma to szczególne znaczenie. Od pierwszych wieków bowiem istnienia Kościoła ich kult liturgiczny uświadamiał wiernym elementy popaschalnej wiary, dając tym samym podstawy dla późniejszej teologii męczeństwa. Relikwie męczenników uobecniające ich w zgromadzeniu eucharystycznym dopełniano, a następnie zastępowano ikonami, dążąc do urealnienia *communio sanctorum*. Spośród katakumbowych przedstawień męczenników wymieńmy choćby rzymskie przedstawienie ścięcia św. Achillesa sprzed 384 r. w podziemnej bazylice św. Nereusza i św. Achillesa w katakumbach Do-

micylli¹ czy znajdująca się tamże ikonę św. Cecylii – orantki². W późniejszych wiekach zagadnienie liturgicznej i teologicznej funkcji relikwii i ikony będą z sobą związane zarówno w okresie ikonoklazmu³, jak i późniejszego *Magisterium Ecclesiae*⁴. W takim łącznym traktowaniu kultu relikwii i kultu ikon istnieje zawarta głębsza intuicja doktrynalna, której uzasadnienie stanowi udział tego, co materialne w ukonkretnianiu *sacrum*. Argument, np. dekretu Soboru Trydenckiego, stara się podać rację teologiczną tego ukonkretniania. Stanowi ją mianowicie uzasadniona biblijnie zasada zamieszkania Boga, „który sam jeden święty”, a uobecnia się w człowieku złożonym także z ciała, przez, i to ciało ma udział w świętości.

Ciała świętych, które były żywymi członkami Chrystusa i świątynią Ducha Świętego (por. 1 Kor 3, 16 i in.) przez Niego też zostały wskrzeszone do życia wiecznego i napełnione chwałą, dlatego winny być przez wiernych czczone (D 985).

Relikwie świętego Jozafata, jak wiadomo, znajdują się od 23 listopada 1963 r. w ołtarzu św. Bazylego w Bazylice św. Piotra w Rzymie. Ich częśćkę umieszczono w tzw. Ołtarzu relikwii w dominikańskim kościele w Jarosławiu⁵. Tam każdy, kto pragnie włączyć się w modlitewne wstawiennictwo św. Jozafata, ma szansę bezpośredniego kontaktu z materialnym wymiarem Jego świętości.

Ważnym wyznacznikiem autentyczności teologii uprawianej przy wykorzystaniu ikony jest też kanoniczność, jej związek z liturgią, funkcjonowanie w przestrzeni sakralnej i postawa wiary, z jaką wierni zwracają się do niej, by traktować ją jako miejsce spotkania z wyobrażonym w niej prawozorem. Warto w tym miejscu przytoczyć wypowiedź jednego z odnowicieli samej ikony i towarzyszącej jej teologii, archimandryty monasteru pskowskiego o. Zenona. Powiedział w jednej ze swych konferencji:

Ikona niczego nie wyobraża – ona ujawnia. Stanowi ona ujawnienie Królestwa Chrystusowego, ujawnienie przeobrażonej, przebóstwionej twarzy, przebóstwionego człowieczeństwa, które w swej twarzy ukazał Chrystus⁶.

¹ Zob. ilustracja w: R. Korte, *Przełamanie z podziemi. Katakumby rzymskie*. Warszawa 2002, s. 112.

² Tamże, s. 104.

³ Połączenie obu rzeczywistości – relikwii i ikon zawiera definicja Soboru Nicejskiego II z 787 r. przeciw ikonoklastom D 302.

⁴ Synod Rzymski z 993 r. *tak bowiem adorujemy i czcimy relikwie męczenników i wyznawców, jak tego, który należy do grona męczenników i wyznawców; szanujemy sługi ale szacunek przenosi się na Pana, który powiedział 'Kto was przyjmuje, Mnie przyjmuje' (Mt 10,40)* D 342; zob. też Definicja Soboru Laterańskiego IV (1215) przeciw albigensom D 440, pytanie 29 w przesłuchaniu Wiclefa i Husytów zawarte w bulli *Inter cunctas* (1418): *Czy wierzy i utrzymuje, iż dozwolony jest kult stosowany przez chrześcijan, odnoszony do relikwii świętych i obrazów* D 679, dekret Soboru Trydenckiego o wzywaniu wstawiennictwa, czci i relikwiach świętych oraz świętych obrazach (1563) D 985–986.

⁵ Ołtarz pochodzi z 1708–1709 r., a przywrócono mu pierwotną świetność w 2001 r. Umieszczono w nim relikwie blisko 190 świętych.

⁶ Zinon (Teodor), *Besedy ikonopisca*. Moskwa 2003, s. 19.

Ów przebóstwiony Prawzorzec z ikony Chrystusa, Maryi, aniołów czy zwłaszcza świętych jest w ikonie dynamiczny – on patrzy na nas stamtąd. Dlatego m.in. Włodzimierz Losski nazywa ikonę „początkiem oglądania twarzą w twarz”⁷. Zawiera się w tym element zasady antycypacji eschatologicznej, o której mówił Ewdokimov⁸, oraz przeświadczenie o obecności osobowego Prawzoru w ikonie, by oglądanie było relacją osobową. Eugeniusz Trubecki dodaje, że w funkcji oglądania relacje są odwrócone:

nie my patrzymy na ikonę – ikona patrzy na nas. Zuchwałością byłoby przemawiać do niej pierwszym – należy czekać cierpliwie aż pozwoli ona nam przemawiać⁹.

Z owego modlitewno-kontemplacyjnego dialogu może zrodzić się poznanie, które w tradycji wschodniej jest tożsame z teologią. „Docieramy do źródeł duchowości chrześcijańskiej, by dotrzeć do Tajemnic wiary” – mówi o swojej szkole ikonopisów o. Zenon.

W zakresie teologii męczeństwa ikona może więc, zgodnie z przesłankami metodologicznymi teologii Wschodu, stanowić punkt wyjścia dla formułowania i weryfikacji wniosków doktrynalnych. Jakie są istotne elementy teologii męczeństwa podejmowane w ikonografii św. Jozafata¹⁰?

IKONOLOGICZNA CHRZEŚCIJAŃSKA TEOLOGIA MĘCZEŃSTWA

Martyrium to w semantyce języka greckiego tyle samo, co *świadcstwo*, *świadczenie*, *opowiedzenie się po czyjejs stronie*. W chrześcijaństwie świadcstwo życia dawane Chrystusowi to owoc powołania.

Z pełni swego świadectwa Chrystus powołuje świadków – mówił Jan Paweł II do teologów Europy Środkowej i Wschodniej w 1991 r. – Mówi do Apostołów: „będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8), zapowiadając im przyjdzie Ducha Prawdy: „On będzie świadczył o Mnie. Ale wy też świadczyście, bo jesteście ze Mną od początku” (J 15, 26-27). Obecność przy Chrystusie, uczestniczenie w wydarzeniach Jego życia, śmierci i zmartwychwstania, stanowi ludzką kwalifikację świadka¹¹.

⁷ Tamże, s. 20.

⁸ Historia bowiem i eschatologia przenikają się ze sobą, istnieją jedna w drugiej”. P. Ewdokimov, *Szalona miłość Boga*. Białystok 2001 s. 91. „Ontologiczna czułość wielkich ojców duchowych (św. Izaak, św. Makary) w stosunku do wszelkiego stworzenia wraz z wężami, a nawet w stosunku do demonów, łączy się z ikonograficznym sposobem kontemplacji świata, odkrywania prześwitującej w nim boskiej myśli, przenikania kosmicznej łupiny, aby wnikać do wnętrza, w którym skrywa się ... nośnik sensu” (tamże s. 95–96).

⁹ Zenon (Teodor), *Besedy ikonopisca*, s. 20.

¹⁰ Najpoważniejsze studium ikonografii św. Jozafata podaje M.M. Solowij, A. G. Velikij, *Svjatij Jozafat Kuncevicz. Jogo žitja i doba*. Toronto 1967, s. 397–404.

¹¹ Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników Kongresu Teologicznego Europy Środkowo-Wschodniej*. [w:] *Świadcstwo Kościoła Katolickiego w systemie totalitarnym Europy Środkowo-Wschodniej. Księga Kongresu*. Lublin 1994, s. 309.

Teologia męczeństwa przypominana wiernym XX w. przez Jana Pawła II nabrała we współczesnych czasach znamiennej aktualności. Wiek XX był areną męczeńskich świadectw dawanych Chrystusowi na większą skalę niż w pierwszych wiekach. Świadectwo przelanej za Chrystusa krwi dawali męczennicy hiszpańscy czasów wojny domowej, więźniowie hitlerowskich obozów koncentracyjnych, zesłańcy stalinowskich GUŁagów, księża i świeccy w krajach wojującego ateizmu, chrześcijanie w krajach muzułmańskich w Afryce, dalekim Meksyku, w Chinach, Indonezji.

W życiu św. Jozafata owo uprzednie wobec męczeństwa uczestniczenie w „wydarzeniach paschalnych Chrystusa” stanowiło istotny, nieomal tożsamościowy rys osobowości zakonnika, kapłana, a potem arcybiskupa. W ikonografii świętego ten aspekt ujawniają ikony zawierające symbolikę stroju zakonnego (zwykle bazylikańska mantia) albo liturgiczny strój arcybiskupi. W odniesieniu do ideałów zakonnego życia bazylianów, którzy wywarli istotny wpływ na kształtowanie się hierarchii wartości chłopca – Iwana (imię chrzestne), który przeżył już w rodzinnym Włodzimierzu Wołyńskim iskrę powołania podczas modlitwy przed wschodnim krucyfiksem, warto przypomnieć np. *Typikon* studentów pozostający w orbicie monastycyzmu wschodniego. Mówi on o tym, że do ideałów życia monastycznego należy „opuszczenie świata, rodziny, wszelkich dóbr i przyjemności życia świeckiego aby w codziennym zmaganiu się z samym sobą naśladować we wszystkim Jezusa Chrystusa”¹². Św. Jozafat uczył się i praktykował taką formę codziennego oddawania życia Chrystusowi najprzód w zakonie.

Wyrażają to ikony świętego, na których ukazany jest jako bazylianin. Do takich ikon należy współczesne przedstawienie św. Jozafata wykonane przez J. Mokryckiego. Całopostaciowe wyobrażenie świętego ukazane jest na obłoku wznoszącym się ponad architektonicznym zarysem Połocka, jego stolicy arcybiskupiej. Całość umieszczona jest w złotym tle obrazującym tajemnicę nadprzyrodzoności. Święty ubrany jest w czarną riasę i zdobioną pasami mantię, a głowę ma przykrytą kapturem. W ręku trzyma pastorał. Jedynym atrybutem męczeństwa jest w tej ikonie wieniec chwały w kolorach czerwonym i zielonym, nakładany na głowę Świętego przez anioły. Całość ikony tchnie dynamizmem, czyniącym z uosobienia poświęcenia zakonnego i męczeństwa św. Jozafata dynamiczny dramat rozgrywający się w nim, między niebem i ziemią, między sprawami ludzkimi i sprawami Bożymi.

Odmienny charakter, nieco bardziej statyczny i przeniknięty symbolizmem, ma rozbudowana ikona autorstwa M. Sosenko z Muzeum Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego w Rzymie. Przedstawia ona św. Jozafata z głową przykrytą czerwoną piuska, stojącego na zielonym tle ikony (symbol życia) w postawie stojącej, odzianego w czerwoną sutannę (symbol męczeńsko przelanej

---

¹² *Typikon*. Lwów 1996, s. 9.

krwi) i czarną bazylikańską mantię, ornamentowaną dwoma trójdzielnymi pasami. W złożonych na piersi dłoniach trzyma zamkniętą księgę, topór (narzędzie jego męczeńskiej śmierci) i palmę (tradycyjny symbol męczenników). Słowny opis ikony określa postać: „Święty kapłan męczennik, Jozafat, arcybiskup połocki”. W górnej i dolnej partii ikony wydzielono dwa równoległe pola, w których umieszczono postaci dziesięciu starców zakonnych w mantiach, z nałożonymi kapturami, niosącymi symbole władzy arcybiskupiej, wykorzystywane przy uroczystej liturgii biskupiej.

W tym typie ikony uderza przede wszystkim zastosowanie zielonego tła w miejsce klasycznie stosowanego żółtego lub złotego. Zastosowany kolor wskazuje na wciąż żywe w środowisku świata świadectwo św. Jozafata, który mimo śmierci męczeńskiej nadal stanowi ożywczy symbol nadziei na życie poza barierą śmierci fizycznej. Zgodnie z przekonaniem pierwotnego Kościoła męczennicy osiągają chwałę życia wiecznego bezpośrednio po męczeńskiej śmierci. Oni żyją, pozostają członkami Kościoła i wstawiają się u Boga za Kościołem, przez co są dla niego orędownikami ożywczych Bożych energii.

Wykorzystana w ikonie symbolika przedmiotów wskazuje na mądrość wiary św. Jozafata (księga) oraz jego męczeństwo (topór). Męczennikom zwykle dodawano atrybuty rzeczowe, zgodne z okolicznościami męczeństwa. W tym przypadku jest to siekiera, która już w Starym Testamencie (2 Krl 6, 5–6) stanowiła typ krzyża. Staurologia współczesna podkreśla znaczenie tej symboliki, zwłaszcza w odniesieniu do męczenników odwzorowujących Chrystusowy dar własnego życia. Symbol siekiery nad wodą Jordanu występuje w tradycji wschodniej m.in. w XX-wiecznej ikonie *Chrzest w Jordanie* autorstwa Krystyny Dochwat¹³. Umiejscowiony u stóp św. Jana Chrzciciela topór to zapowiedź jego męczeńskiej śmierci, a zarazem nawiązanie do opowiadania biblijnego o siekierze, wydobytej z wody. Symbolika ta jest jednocześnie chrystocentryczna, o ile wskazuje na krzyż Chrystusa (złożony z drzewa i żelaza), a więc i na Jego Mękę¹⁴.

O pełni kapłańskiego i biskupiego poświęcenia Chrystusowi, jako elemente męczeństwa mówią bardziej znane ikony św. Jozafata, na których ukazany jest z atrybutami biskupimi. Bardziej klasyczną postać posiada współczesna ikona św. Jozafata, w której pisany jest on na złotym tle, z wydłużoną sylwetką, wzrokiem zwróconym ku patrzącemu na ikonę. Posiada na sobie czerwoną tunikę i szary, połyskujący światłem ornat, a na nim omoforion. W prawej dłoni trzyma czerwony krucyfiks grekokatolicki, a w lewej dłoni foliał z inskrypcją: „Módlmy się do Pana o pokój dla całego świata, o spokojne trwanie świętych Bożych Kościołów i ich zjednoczenie”. Ikona ta wprowadza do refleksji teolo-

¹³ *Ikony*. [Katechetyczna Komisja Lwowskiej Archidiecezji UGKC] Lwów [po 1987 r.]

¹⁴ Symbolikę staurologiczną siekiery omawiają m.in. E. Testa, *Il simbolismo dei giudeo-cristiani*. Jerusaleń 1981, s. 321–331 oraz S. Kobielski, *Krzyż Chrystusa. Od znaku i figury do symbolu i metafory*. Warszawa 2000, s. 60–62.

gicznej motyw męczeństwa. Każda sytuacja świadectwa potwierdzonego oddaniem życia związana jest z wybraną wartością doktrynalną, moralną lub eklezjalną. W przypadku męczeństwa św. Jozafata jest to jedność Kościoła, stanowiąca wartość historiozbowczą. Wprowadzona jest ona także do tekstów liturgicznych pozostających w związku z ikonami. Jedną z modlitw o wstawiennictwo Świętego ujmuje motyw męczeństwa słowami:

Święty Jozafacie, przelałeś krew jako męczennik za Kościół Chrystusowy. Tyś zawsze pragnął łaski zjednoczenia wschodnich (późniejsza wersja – wszystkich – K.K.) narodów ze Świętą Stolicą Apostolską i o to ustawicznie prosisz Wszechmogącego Boga.

Innym przedstawieniem św. Jozafata jako biskupa jest mozaika, umieszczona w awentyńskim kościele bazylianów, utrzymana w bizantyjskim stylu. Przedstawia ona tronującego Chrystusa, który wraz symbolem Gołębicy i Prawicą Bożą ukazaną u szczytu mozaiki stanowi dolną granicę teofanii, której świadkami są św. Bazyli i św. Jozafat symetrycznie stojący wobec tronującego Chrystusa¹⁵. Otwarta księga określa Go jako „Drogę, Prawdę i Życie”. Adorują Go po prawicy Chrystusa św. Bazyli, a po lewicy św. Jozafat. Scena adoracji rozgrywa się na granicy ziemi i nieba, przy czym ziemia ukazana jest w rozkwicie życia. Podpis pod ikoną interpretuje scenę jako ukazanie Pantokratora: „Król królów i Pan panujących, Jemu cześć i panowanie na wieki”. Tak ujęta ikona św. Jozafata wpisuje Go w tajemnicę niebieskiego panowania sprawowanego przez Chrystusa. Fakt, że znajduje się On tak blisko tronu Boga podkreśla znaczenie męczeństwa za jedność Kościoła, która stanowiła istotny motyw kanonizacji. W ikonie brak jest atrybutów męczeństwa poza inskrypcją identyfikacyjną „Święty kapłan Męczennik Jozafat”.

Ideę tę podkreśli wykonana w XX w. mozaika na fryzie nad prezbiterium w krakowskiej bazylice jezuitów, gdzie św. Jozafat oddaje chwałę Sercu Bożemu za św. Stanisławem, Wojciechem i św. Kazimierzem królewiczem. Klęczy trzymając w ręce pastorał wschodni z węzami, ewangelicznymi symbolami roztropności. U stóp położona jest bogato zdobiona mitra, wysadzana złotem i drogocennymi kamieniami. Chociaż nie jest to klasyczna ikona, to jednak nawiązuje do „biskupich” przedstawień Świętego, a jej wartość stanowi popularyzacja postaci w tradycji Kościoła łacińskiego.

Do okcydentalizowanych przedstawień Świętego należy cenny obraz, autorstwa Zofii Szeptyckiej, matki metropolity Andrzeja Szeptyckiego. Męczennik za jedność Kościoła jest stylizowany na wcześniejsze obrazy „duszochwata”, św. Andrzeja Boboli: oczy wzniesione do nieba, twarz pociągła, od-

¹⁵ Podobny porządek rozmieszczenia postaci posiada mozaika-ikona w kolegium św. Jozafata w Rzymie, wykonana przez S. Gordinckogo. Tron Chrystusa otacza z lewej strony św. Włodzimierz i św. Jozafat w stroju liturgicznym, z księgą i pastorałem.

biegająca od wcześniejszych portretowych rysów¹⁶. W dłoniach trzyma palmę – symbol męczeństwa i misyjny krucyfiks, wiszący na piersiach. Atmosfera portretu ma podniosły, hieratyczny charakter i budzi postawę kultu dla wielkości męczeńskiego świadectwa. O tej wielkości pisał Jan Paweł II w encyklice *Veritatis splendor*:

Kościół ukazuje wiernym przykłady świętych mężczyzn i kobiet, którzy głosili i bronili prawdę moralną aż do męczeństwa, albo woleli umrzeć niż popełnić choćby jeden grzech śmiertelny. Wyniósł ich do chwały ołtarzy, to znaczy kanonizował ich świadectwo i publicznie uznał za słuszne ich przekonanie, że miłość Boga każe bezwarunkowo przestrzegać Jego przykazań nawet w najtrudniejszych okolicznościach (VS 91).

Wydobywamy przy okazji św. Jozafata ten aspekt teologii męczeństwa, gdyż jego motywem jest wartość związana z centralną dla Kościoła i wciąż aktualną wartością zjednoczenia. Okoliczności budowania jedności są niestety podobne jak w dobie, gdy zachowanie tożsamości wiary w Chrystusa nakazywało wyznawcom Chrystusa innej wspólnoty, a może w ogóle niewierzącym w Niego, chwycić za siekiere, by zabić człowieka naznaczonego hierotonią. Jak piszą świadkowie w procesie beatyfikacyjnym, nawet przyroda w okolicach Witebska zmieniła swój stan: niebo zaciągnęło się krwawymi chmurami, okolica po zadanym gwałcie zaległa w złowrogim milczeniu¹⁷.

IKONA PISANA PRZEZ ŚW. JOZAFATA JEGO MĘCZEŃSTWEM

Wspólne dziedzictwo teologii męczeństwa w tradycji zachodniej i wschodniej, jakie ma miejsce w przypadku św. Jozafata stanowi czynnik formujący jedność. Dziś jest ona bliższa dzięki wzrastającemu poznawaniu wzajemnemu obrządków i Kościołów chrześcijańskich i różnym formom współpracy, w tym także na polu teologii męczeństwa. W tym duchu też pochylamy się z troską nad świadectwem wiary hierarchy Rzeczypospolitej wielu narodów – nad ikoną pisaną w chwili męczeństwa św. Jozafata i wyznajemy przed Nim:

¹⁶ Tak np. w obrazie beatyfikacyjnym z 1643 r., zamieszczonej w książce: A. Gerardi, *Sommara relatione della vita e miracoli del. B.m. Giosaphat Cuncevitio*. Roma 1643. Obraz powtórzony w J. Susa, *Cursus vitae et certamen martyrii B. Josaphat K. Romae* 1665.

¹⁷ Relacje te podają m.in. A. Gerardi, *Sommara relatione.. passim*. Nadto zob też: A. Guépin, *Un Apôtre de l'Union des Eglises en XVIIe siècle*. t. 2, Paris 1898; J. Contieri, *Vita di S. Giosafat Arcivescovo e Martire Ruteno dell' Ordine di S. Basilio il Grande* Rome 1867; J. Susza, *Cursus vitae et certamen martyrii B. Josaphat Kuncewicz Archiep. polocensis* Rome 1665, ed. I. Martinov Paris, 1865; toż: *Житіє та мучеництво блаженного Іосафата Кунцевича, архієпископа полоцького*. Передрук видання 1665 р.; tenże, *Saulus et Paulus Ruthenae Unionis sanguine B. Josaphat transformatus*, Rome 1666; A. Guépin i W. Kalinka, *Zywot S. Józafata Kuncewicza, meczennika, arcybiskupa polockiego*, Lemberg 1885; Kozanevyc, *Zytje sv. Sjaščenomucenyka Josafata Kuncevyca*, Zovkva 1902; J. Urban, *Święty Józafat Kuncewicz, biskup i męczennik*, Kraków 1906; tenże, *Św. Jozafat Kuncewicz a chwila obecna*, „Przegląd Powszechny” 40 (1923), s. 97–104.

Ziarno rzucone
i krew arcybiskupa wylana w glebę witebskiej ziemi
woła w XXI w. „Ojciec oby byli jedno, jak Ja w Tobie, a Ty we Mnie”,
woła głosem, któremu kazano zamilknąć na długie wieki w świecie i w Kościele.
Woła na przekór silniejszemu bratu, który zabił siekierą ciało
Nie zdołał zabić idei.
Nie wiedział, że sytuacja agresora jest gorsza niż jego ofiary.
Dziś wołanie o jedność podejmują nowi ludzie
– gotowi dać świadectwo podobne do Jozafatowego, z tamtego listopadowego poranka,
gdy podekscytowany tłum napuszczono na człowieka, co był jak strofa modlitwy,
Wypuszczono ich jak sforę psów.
I nagle, wbrew logice wydarzeń ktoś z tłuszczy zabił siekierą -
Jak wielu przed nim i wielu po nim.
Zabił cierpiącego Sługę Boga, bo powiedziano, że jest wrogiem.
Gdy zobaczyli, że nosił włosienicę,
że się codziennie naznaczał męczeństwem – nie uwierzyli,
pospiesznie szukali innego Jozafata.
Nie znaleźli.
Jozafat był jeden – ten, który wyszedł naprzeciw, by dać świadectwo prawdzie.
I zginął.
Dlatego zmieszali jego Krew z krwią zwierząt – żądni sponiewierania,
Przekonani, że we krwi zdołają obmyć swoje sumienia.
Zapomnieli, że zbrodnia pozostaje wewnątrz człowieka.
Nie zagłuszy jej medialny wrzask
Nie skryje się za plecami innych,
Nie można jej zasypać splądrowanymi z arcybiskupiego pałacu rzeczami
„Krew Twego brata woła do Mnie – wciąż mówi Pan”

Dzisiaj podejmujemy głos i krew męczennika -
Wołamy i świadczymy – „obyśmy byli jedno”.

Podejmujemy Jego ikonę męczeństwa
I wpisujemy w nią samych siebie,
By drogę do jedności wyrąbywać nie toporami
Ale Jezusową Modlitwą,
Pokłonem przed ikoną
Zamyśleniem nad braćmi pośród witebskich rozlewisk,
Gdzieś pod Połockiem,
I pod kopułami św. Jury,
I u Jego trumny – w sercu Piotrowej, rzymskiej bazyliki
A wszystko po to,
„byśmy wreszcie byli jedno”.

THE THEOLOGY OF MARTYRDOM IN SELECTED ICONS
OF SAINT JOSAPHAT

Summary. The cult of St. Josaphat Kuncewicz, the patron of the union, is distinguished by the Christian Greek-Catholic rites owing to the iconography and the cult of his relics, for example in St. Peter's Basilica in the Vatican. The basis of the worship of the Saint is the act of his martyrdom in 1623. The iconography of Saint Josephat Kuncewicz includes selected theological threads emphasizing the monastic form of copying the sacrifice of Christ, the hope for salvation as a gift strictly connected with the mystery of martyrdom and, finally, the love of Polock, where he was a bishop. On the basis of these theological topoi one can create a verbal icon of the Saint, presented in the text of this article.

Key words: Greek-Catholic rituals, hagiography of Eastern Churches, martyrdom, Josaphat Kuncewicz